

probos

● *Populier niet uit gevarenzone*

Vijftien jaar geleden is de aanplant van populieren volledig ingezakt. Tot die tijd werden jaarlijks zo'n 600.000 populieren geplant. In 2005 heeft Probos alle populierenkwekers geënquêteerd en kwam toen uit op nog geen 40.000 stekken. Nieuwsgierig naar de huidige stand van zaken heeft Probos de situatie weer in beeld gebracht. Zal de situatie verbeterd zijn?

Populier niet uit gevarenzone

Terugblik

Stichting Probos is 46 jaar geleden door de papierindustrie opgericht onder de naam "Stichting ter bevordering van de produktie van hout, bestemd voor de papierindustrie en ander industrieel gebruik", afgekort als Stichting Industriebout. De aandacht richtte zich aanvankelijk hoofdzakelijk op populier. Zo was één van de eerste taken van de jonge stichting om de aanleg van 5.000 hectare populierenbos in Oostelijk Flevoland te stimuleren. Ook werden er marktstudies uitgevoerd naar de populier en werden talloze proefbeplantingen met deze soort aangelegd. Door dit werk van Stichting Industriebout en andere organisaties, zoals de Populierencommissie, ging het de populier voor de wind. "Plant populieren, zij sparen en sieren" was toen het devies. De verkoopcijfers van de NAKB van 1974 tot 1998 laten zien dat er in deze periode jaarlijks zo'n 600.000 populierenstekken verkocht werden. Het plantjaar 1992 vormde het hoogtepunt met 1,13 miljoen stekken. Maar kort daarna kwam de populierenverkoop in een vrije val terecht. De aanleg van zogenaamde tijdelijke populierenbossen viel langzaam maar zeker stil en de positieve aandacht voor de productiecapaciteiten van de populier nam langzaam af. Datgene waar de populier gedurende vele decennia om is bewonderd en geplant, zijn snelle groei en bruikbare hout, ging tegen hem werken met de toenemende aandacht voor ecologie en natuur. De populier bleef door een enkeling bewonderd, maar werd plotseling door velen verafschuwed. De meningen van de laatste werden gevoed door vooroordelen en stereotypen.

Lofzang

Aan het eind van de 20^e eeuw werden extreme

posities ingenomen als het gaat om de (gemeende) controverse tussen natuur en houtproductie. Maar langzaam maar zeker zijn steeds meer mensen uit hun loopgraven gekomen en gaat het gezonde verstand weer de boventoon voeren. Houtproductie is geen vies woord meer, zeker nu de gevolgen van de recessie duidelijk worden. Bovendien wordt de rol van de populier voor de biodiversiteit steeds meer erkend. Uit onderzoek blijkt de populier bijvoorbeeld een belangrijke gastheer te zijn voor veel insectensoorten en (zeldzame) landslakken, broeden er zo'n 50 vogelsoorten in populierenbossen en zijn er meer dan 30 soorten paddenstoelen die aan de populier gebonden zijn. Er zijn zelfs 14 paddenstoelsoorten die het woord populier in hun naam hebben, zoals de Populierzjietruffel en de Witte populierzwam. Ook de cultuurhistorische en landschappelijke rol van de populier wordt steeds meer gewaardeerd. De populier domineert met zijn karakteristieke uiterlijk bijvoorbeeld het landschap van de Meerij en delen van de Achterhoek en Flevoland. De meeste van deze landschappen vormen al van oudsher een bron van inspiratie voor dichters, schilders en landschapsfotografen.

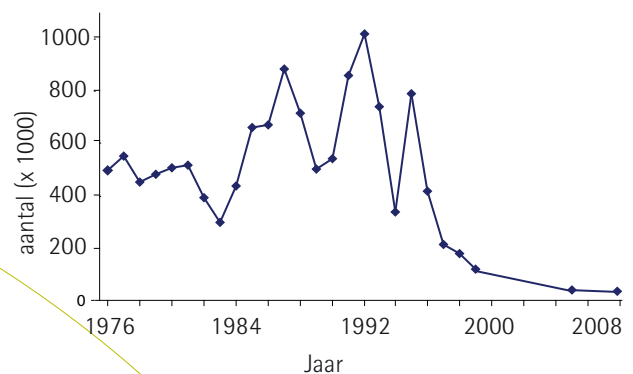
Trendbreuk?

De meningen over de populier zijn in de afgelopen jaren milder geworden en de lijst met liefhebbers is iets gegroeid. Maar zien we dat ook terug in de aanplantstatistieken? Om maar met de deur in huis te vallen, de situatie is vrijwel ongewijzigd ten opzichte van 2005

(figuur 1). In 2008¹ zijn 35.000 populierenstekken verkocht (exclusief abeel en ratelpopulier). Dit getal ligt zelfs nog iets lager dan in 2005 (38.000).

Het aantal kwekers dat populieren verkoopt is sinds de hoogtijdagen sterk gedaald. Voor een deel van de overgebleven kwekers is het elk jaar weer de vraag of ze er mee doorgaan. Ook zie je dat het aantal rassen dat men direct kan leveren sterk is teruggelopen, omdat het simpelweg niet meer loont om veel rassen op voorraad te hebben. Bij bepaalde rassen en bij grote aantallen moet er daarom ruim van tevoren worden besteld.

Figuur 1 Verkoop populieren (1974-2008)

Minder productierassen

Kijkend naar de rassen die verkocht zijn (figuur 2) valt op dat bijna de helft bestaat uit klonen die in 1991 door Sven de Vries van Alterra geïntroduceerd zijn, namelijk Koster, Ellert en Hees (32%). Koster is de meest verkochte kloon en ook de favoriet van zijn 'maker'. Deze kloon heeft een goede stamvorm en dunne takken, staat bekend als teeltzeker en onderzoek heeft aangetoond dat deze kloon een

¹ Deze enquête is halverwege 2009 uitgevoerd, maar de publicatie van de gegevens is door tijdgebrek blijven liggen. Deze enquête maakt geen onderdeel uit van een betaald project.

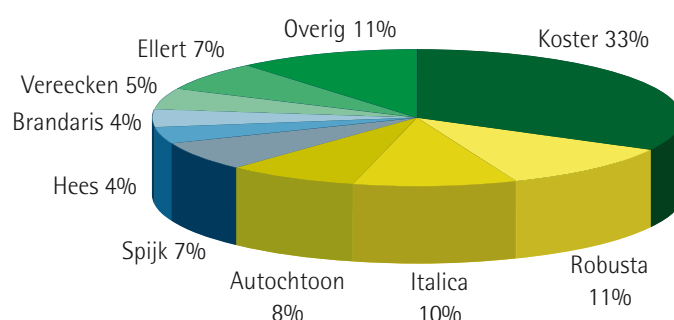
zeer goede houtkwaliteit heeft voor bijvoorbeeld schilfineer. Ondanks deze lofzang op de Koster is het belangrijk om niet 'al je geld op dit paard in te zetten'. Vanuit het oogpunt van risicospreiding wordt altijd aanbevolen om meerdere rassen te planten.

Opvallend is dat de nieuwere rassen uit Nederland en Vlaanderen niet of nauwelijks worden verkocht. In Vlaanderen zijn bijvoorbeeld in 2002 Vesten, Muur, Oudenberg en Grimminge geïntroduceerd en in 2007 Bakan en Skado. In 2006 zijn de Nederlandse rassen Polargo, Sanasol, Albelo en Degresso geïntroduceerd. De geringe verkoopcijfers van deze nieuwe rassen kunnen waarschijnlijk toegeschreven worden aan onbekendheid en het feit dat ze lang niet allemaal beschikbaar zijn bij Nederlandse kwekers.

De Robusta, in 1890 als zaailing ontstaan in een kwekerij bij Metz (Frankrijk), is de meest geplante populier aller tijden. Tussen 1976 en 1999 was gemiddeld 31% van elke geplante populier een Robusta en deze kloon profiteert nog steeds van zijn naamsbekendheid. Het is zeker geen probleemloze kloon, maar altijd nog goed voor 11% in de verkoop. Spijk is in

1966 door De Dorschkamp (nu Alterra) geselecteerd en sinds 1972 in de handel. Dit ras heeft een iets betere groei dan Robusta, maar het grootste voordeel is dat dit ras goed tegen wind kan en dus kan worden aangeplant in het kustgebied. De Italica is de kenmerkende populier met zijn smalle, zuilvormig opgaande kroon met steil opgaande takken. Deze soort werd en wordt veelal aangeplant als windscherm en als landschapsboom. De Italica levert geen bruikbaar hout en ook van de aangeplante autochtone zwarte populier moet op dat vlak niet al te veel verwacht worden. Deze laatste soort wordt dan ook vooral aangeplant om ecologische redenen in beek- en rivierdalen.

Figuur 2 Verkoop populieren 2008 naar ras

Over klompen, emballage en vouwkarton

Veel houtverwerkende bedrijven die populier verwerken, maken zich zorgen over hun grondstofvoorziening. Is die zorg terecht? Figuur 3 geeft een overzicht van de oogst, export en de verwerking van populierenhout. De rondhoutenquête van Probos is weliswaar niet bedoeld om uitspraken te doen over de oogst, maar bij gebrek aan beter moeten we het er mee doen. Hieruit blijkt dat de oogst fors teruggelopen is, namelijk met een factor twee sinds 1995. Hoe verhoudt zich dat tot de verwerking? Het meest opvallend is de enorme daling in de verwerking van populieren zaaghout. Deze is met een factor vier afgenomen sinds 1990. Het is zonder een grondige analyse niet te zeggen wat de precieze redenen zijn voor deze daling, maar de dalende beschikbaarheid van populierenhout in Nederland en daarbuiten zal zeker niet hebben meegeholpen.

Vraag versus aanplant

Hoe verhoudt de huidige vraag naar populierenhout zich tot de huidige aanplant? Populieren produceren in 40 jaar tijd bij een gemiddelde boniteit (= groeisnelheid) en een plantverband van 8x8 meter ongeveer 2,5 m³ hout met schors. Als we alleen rekenen met de

populierenrassen die waarschijnlijk industriehout zullen leveren (28.000 stuks), dan komen we uit op een productie van 70.000 m³. Met de huidige aanplant kan dus, op basis van dit simpele

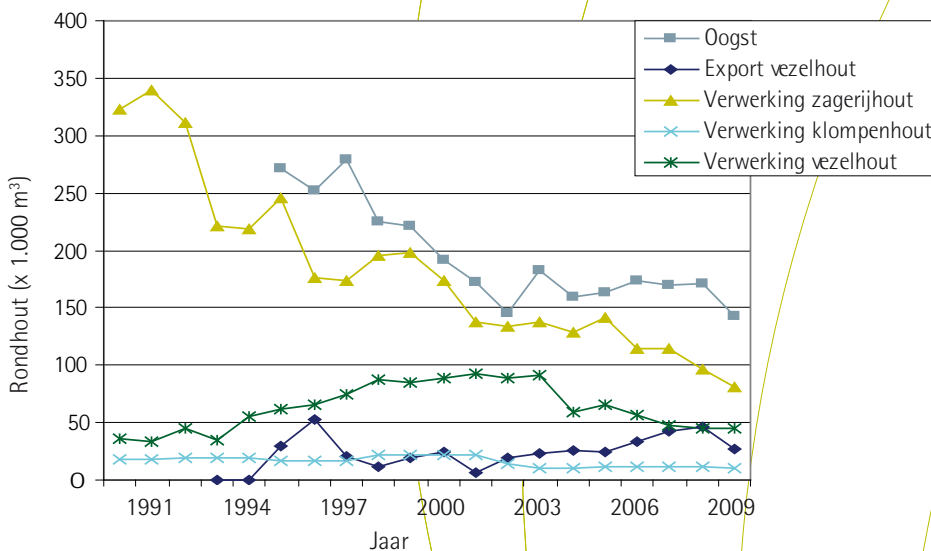
rekenometje, slechts de helft van de huidige behoefte aan populierenrondhout gedekt worden. In werkelijkheid zal de oogst echter lager liggen, omdat niet alle geplante bomen (à 2,5 m³) uiteindelijk ter beschikking zullen komen van de houtverwerkende industrie. We teren dus elk jaar fors in op de voorraad populierenhout die onze (voor)ouders hebben aangelegd, maar ook die voorraad is eindig.

statistiek (MVF 2001-2005) laat zien dat er in Nederland zo'n 16.000 ha bos met als hoofdboomsoort populier aanwezig was. De leeftijdsopbouw laat echter zien dat het populierenbos sterk aan het 'verouderen' is (tabel 2). Minimaal 2.000 ha werd tijdens de inventarisaties voor MVF beoordeeld als 'bos in omvorming naar een andere loofbostypen', maar waarschijnlijk geldt dit voor een veel

Tabel 2 *Leeftijdsopbouw populierenareaal 2001-2005*

0-20 jaar	25%
20-40 jaar	58%
40-60 jaar	15%
>60 jaar	2%

Figuur 3 *Oogst, export en verwerking van populierenhout (1990 – 2009)*

Holland populierenland

Een passage uit het bekende gedicht van H. Marsman luidt: "Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan, rijen ondenkbaar ijle populieren als hoge pluimen aan den einder staan". Maar hoe lang zullen die populieren nog aan den einder staan? Hierboven hebben we al gezien dat we interen op de voorraad en het kan dus ook niet anders dan dat de populier langzaam maar zeker zijn positie in het Nederlandse landschap gaat verliezen. Kijkend naar de verschillende bosstatistieken ziet de situatie er echter nog rooskleurig uit (tabel 1). De laatste bos-

groter gedeelte. Ook de rol van de populier in landschappelijke beplantingen neemt sterk af. In 300 gebieden is door Bureau Silve een steekproef genomen om dit te onderzoeken. Hieruit bleek dat het aandeel populierenbeplantingen in de laatste 24 jaar met 36% is afgenomen.

Tabel 1 *Areaal populierenbos*

2 ^e bosstatistiek (1952-1963)	5.700 ha
3 ^e bosstatistiek (1964-1968)	8.000 ha
4 ^e bosstatistiek (1980-1983)	16.100 ha
MVF (2001-2005)	16.000 ha

Wat nu?

Er is nog geen grote ongerustheid ontstaan over het verdwijnen van de populier uit het Nederlandse landschap, anders dan bij de houtverwerkende industrie, populierenkwekers en bij liefhebbers. Een uitzondering vormt het gebied de Meierij, een populierenlandschap bij uitstek. Wellicht komt er een tijd dat de hoeveelheid bezorgde populierenliefhebbers een kritische massa bereiken, maar er is nog een lange weg te gaan. De huidige recessie zal naar verwachting wel de aandacht aanwakkeren voor houtproductie en houtoogst, dus wie weet wat de toekomst zal brengen. De populier is immers niet voor niets de formule 1 onder de bomen. Bovendien weet de populier daar een interessante biodiversiteit en cultuurhistorie aan te koppelen.

Patrick Jansen

Eind jaren negentig kreeg Probos de beschikking over de aanplantstatistieken van de NAKB, waarmee de dreigende teloorgang van de populier ook met cijfermateriaal kon worden onderbouwd. Als reactie hierop hebben Stichting Probos en het Vlaamse Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (INBO) in 2001 Actie populierenland opgestart met als doel om de aanplant van populier te stimuleren. Het idee was om door het overdragen van vakkennis de vooroordelen en stereotypen te slechten. De spil van Actie populierenland was www.populierenland.com, die tot op de dag van vandaag nog veel bezoekers trekt.